

LEGENDA EGY PIROSBÉLŰ NARANCSRÓL

— A hetvenéves Gál László —

Vaskos könyv hever előttem, több mint 300 oldal. A címlapján elárvult téli fa, csupasz ágakkal, s mögötte nagy, sárga korong: a hold... A címe Rozsdás esték, írója pedig Gál László, a hetvenéves költő.

Vaskos könyv, több mint 300 oldal... 300 oldalnyi vers... Ilyesmit még nem jegyeztünk fel irodalmunkban. Eleinte csak kis, igénytelen versesfüzetek jelentek meg, aztán szebb lett a kiállításuk, de 300 oldal... Nem mintha a mennyiséggel mérném az értéket, de 300 oldalba már belefér egy életmű vázlata. Önkéntelenül is eszembe jut a motótól választott sorok csengése:

»S most elmondom, mit hallgatok,
halomba hulló hajnalok,
ez én vagyok. Ez én vagyok.«

Igen, ez a több mint 300 oldalas kötet maga Gál László, papírrá merevedve, időtlenné válva, verssé átlényegülve. Furcsa, paradox ajándék egy születésnapra, amelyen nem az ünnepelt kapja az ajándékot, hanem az ünneplők...

Igen, Gál László hetvenéves... De nem olyan lombjavesztett fa, amilyen ünnepi kötetének fedőlapján ékeskedik, ágai közt dédelgetve az öregedés gondolatát. Ha ránézek erre a csupasz fakoronára, egyszerre megtelik levelekkel, zöld lomb fogja körül: a versek. Hetvenévesen is újra rügyező, termést hozó fa.

Nem Gál László költészetéről kívánok most beszélni — szakszerűen és esztétikai méltatással. Megtették ezt már helyettem mások. A kötetben is elmélyült elemzést olvashatunk róla Borl Imre tollából. Engem a hetvenéves ember érdekel: a költő, az újságíró, a publicista, a humorista, aki külön-külön is teljes egyéniség, de emellett elválaszthatatlanul egy: egy a Grimaszban, az 57 versben, a Tenyerünkön a hold című verseskötetben, a Magyar Szó Böngészőjében, a rádió hullámain elhangzott könnyed, humoros jelenetekben, és ebben a legújabb, költői életművét egybefoglaló kötetben. Teljes egyéniség, amely már nem is csak a maga hetvenen túli esztendeit éli, hanem részünkévé vált nekünk magunknak is, ha nem is itt született, ha más tájakra vetődött is ide, de gyermekkorát már itt élte, ebben a tarka nemzetiségű környezetben, itt temette el édesapját is. S ha később egy időre magához vonzotta is a távol, s ha vérei elvándoroltak is a messzi Ausztráliába, ő maga a budapesti diákévek és az olaszországi világcsavargás után

mégiscsak visszatartál ide Bácskába, hogy megkeresse gyermekkorát, hogy folytassa a kovilji esztendőket. És úgy meggyökeresedett ezen a tájon, ebben a légkörben, hogy nincs az az erő, amely elszakíthatná tőle.

Ha nem volna valami rossz melléklése is a szónak, talán azt is mondhatnám: a bácskai talajhoz kötött költő. Igen, helyhez kötött, de ez nem valami kátyúban rekedtséget jelent, hanem nyugódt messzire tekintést. A talajhoz kötöttség inkább csak a valósághoz ragaszkodó emberi álláspontot, az igazság szeretetét és keresését és a termő talajból magas fává növő emlékezőt jelenti. Ez a talajhoz kötöttség Koviljt jelenti, mert hát »soha még, ahogy Koviljon, boldog nem voltam«. Hogy miért? Talán elegendő válasz az a régi altatódal is, amire utal a költő; és a talajhoz kötöttség jelenti a Tisza-partot, ahol »vélem egy halász beszélgetett, aki az emlékeit kereste«; és jelenti Szabadkát, azaz a régi Sütöcicát, ahol »nincsen probléma és nincsen kérdés, senki dűs nincsen, és sok a koldus«; meg azt a későbbit is, amelynek »szerettem poros útjait és poros embereit is szerettem. A részeg asztalost is és az örültet, aki fakarddal menetelt az utca közepén«; és a talajhoz kötöttség jelenti Ujvidéket is, amely »holnapváros volt és maradt«, s ahol »a tegnáp mégis utolért benné élünk tejünk az vérünk gyökerünk«. Egybeolvadva mindennel, és egybeolvasztva mindent, otthonunkká téve, és otthonunkként ismerve, amelyet szeretünk és gyűlölünk, amelyet csodálunk és átkozunk . . .

Mert ehhez az otthonhoz hozzátartozott valaha egy régi múlt idő is, amelyben dr. Szántó Gábor és dr. Szántó Gáborok igyekeztek hatalmaskodva képviselni a magyar »népet«, monoklivál a szemükön, és vállveregető, raccsoló fensőbbségérzettel; és hozzátartozott Lelbach Gyula is, akiről Keresztesi Sándor, a színlész, azt mesélte keserű műsóllyal: »Tudod, egyszer bevetődtem egy vendéglőbé; ott mulatott Lelbach Gyuszi. Éhes voltam, kértem, fizessen valami vacsorát. Azt mondta: ihatasz, amit akarsz, és amennyi beléd fér, de enni nem kapsz«; és hozzátartoztak a régi szabadkai kávéházak; ahol naphosszat el lehetett üldögélni egy pohárka víz mellett; de hozzátartoztak a régi Hídban megjelent versek, és hozzátartozott Grünberg Sanyi is, aki picinyke antikváriumot nyitott a Fürdő utcában, s ebben nemcsak az olcsó detektívregényeknek talált olvasót, hanem híveket a marxizmusnak is. Szegény Grünberg Sanyi, ott veszett valahol a keleti fronton mint egy büntetésből kivezényelt munkásszázad tagja. De sajnálom, hogy ma nem ünnepelhetjük vele együtt a hetvenéves Gál Lászlót. Mert majd elfelejttem mondani, Grünberg Sanyinak már akkor, a harmincas években, Gál László (no meg Laták István) volt A Költő. És ehhez az otthonhoz — ha ldégenből becsempészetten is — hozzátartozott egykor a sárga csillag és a munkásszázad, a sebesültek szállítása bombazápor közepette, a romtakarítás és egyebek.

Lapozgatom a Rozsdás estéket, és újra feltámad bennem az elmúlt három-négy évtized! Mondtam már, én most nem a műbíráló, az esztéta szemével olvasom a verseket, hanem az emberrel egygyé váló költőt ünnéplő mindennapi, szürke emberke szemével. Felfedezem a messzi Sydneynben élő testvért és anyát, a kovilji földben nyugvó apát,

a régi Szabadkát, ahol a költő Karínthyt idézve, visszaköveteli a tan-
díját Varga tanár úrtól, mert »kétszer kettő az nem lesz még sokáig. Csak
ha a szorzó árja nagymama és ha a szorzandó sült is, hülye is.« És
benné vannak »régi hitek... régi gyermekizék, amelyeket szégyellve,
titkon« ma is hisz a költő. És benne vannak régi háborúk, gerslivel, pót-
kenyérrel, és furcsa régi dalok, dúhaj, szomorú nóták, szakadó cím-
balommal és a Pálisci úti híd alatt kúporgó, fekete izet ízlelő vak em-
ber, és magyar anyák és szerb anyák, akik ellenségek nem lehetnek
soha.

Nemcsak a teljes versekben lélegzik a költő, hanem az egyes
szakaszokban, sorokban, szavakban is. Hetvenéves költő, aki a harsogó
igazságoktól indult el, s eljutott a csendes sértődöttségig és a még
csöndesebb, de még határozottabb és még emberibb csak azért is
vallásáig is. Mert hát a költő nem torpanhat meg soha. Mindíg előre
kell tekintenie. Akkor is, ha meg kell ölni az akácokat, mert csak
»alföldi fa, paraszti fa, nincs neki hősi őse«, akkor is, ha 1941-ben
»pucér hullá az utca közepén bámészra tárta megfagyott szemét«, s
ha »bombázott utcában riadó romok boldog, szabad, ujjongó táncra
keltek«, akkor is, ha »ezüst mese hullik a fákról a Szabadságról« a Sut-
jéskánál, és akkor is, ha Gombócot síratva, úgy emlékezik rá, hogy
»mi senkit meg nem ugattunk, még az embereket sem.«

Mennyi minden beletér és szervesen beletartozik egy hetvenéves
költő életébe, mindennapjaiba — és életet őrző verseibe!

Gyereksírás, durva kacaj, csöndes elmélkedés és fegyverropogás,
hajszolt munka és elfáradás...

Nem tehetek róla, valamiképpen Ernst Glaeser német író regénye
jut róla az eszembe: a 902-esek. Neki, aki szintén a 902-esek bátor és
szomorú generációjába tartozik, szabad így énekelnie pillanatnyi el-
fáradásáról:

»elkötelezett szép életemet
elkövetkezett csúf életemet
be keserű is keseregni.«

Es ez nem is igazi elfáradás, hiszen a versnek Élet a címe. És
talán nem is az a leglényegesebb, hogy maga a költő valóban el is
jusson a nagy erdővé vált kis erdő messzi ösvényére, »a szegyenkező
fák derekán« kifakult útjelző karikákhoz. A lényeg az, hogy neki magá-
nak része volt ezeknek az útjelző karikáknak a megfestésében. Nem
az a lényeg, hogy még ma is megmássza a Fruška Gorát, sőt még csak
a dombot sem a ház előtt. Fiatalos lobogásában főtt járt már nemcsak
a Fruška Gora lankás hegyoldalain, hanem magasabb csúcsokra is
eljutott.

Két világháború, a spanyol polgárháború, hitleri fasizmus és sztá-
lini önkény... A huszadik század története zsúfolódott össze benne
és transzponálódott át költői hangjába. Mint Bori Imre írja róla,
»emberpárti« lett, az események iránti viszonyulásában. Emberpárti...
Es bizonyára ez lelkesítette annak idején a munkásszázadban elvesztett

Grünberg Sanyi is, aki annyira szerette... Reagált az embertelenségre, a méltánytalanságra, de amikor a forradalom korát éltük, tudott lelkesíteni, előremutatni. Együtt élt, együtt ujjongott — és együtt nélkülözött a világgal. Ma is bevallom, én szerettem azokat a verseit, melyeket a köztársaságról, a május elsejei ünnepekről, az éneklő számokról, a vörös csillagról és októberről írt. Szerettem és szeretem ma is... A költő hivatástudatát jelezték ezek a később egyesektől megbélyegzett versek is. A költőt, akinek nemcsak az a feladata, hogy cifra rímeket faragjon, hanem az is, hogy összeforrjon a világgal, összeforrjon a környezetével, összeforrjon az emberrel... A költő érzései nem tükrözhetnek csupán üres csillogást, szerteáradó hősugarakat is várunk tőle.

És ha a hetven felé közeledő költő az utóbbi esztendőkből talán egy kissé — egészen természetesen — maga felé fordult is, ez nem azt jelenti, hogy eltávolodott a társadalomtól. Ma is a világból, a környezetéből, a valóságból indul ki, csak éppen a hangja változott líriássá és talán önmaga iránt is megértőbbé. Maga a költő, maga Gál László azonban megmaradt annak, akinek mindig ismertük és mindig szerettük: valóságközelségben és emberközelségben. Csupán annyi történt, hogy talán nagyobb türelemmel, nagyobb kíváncsisággal, mélyebben nézőn boncolgatja azt a legendaként megénekelte egykori pirosbélű narancsot:

»S mint titokzatos belsejű narancsot,
úgy bontok fel minden új napot —
vajon vörös lesz, sárga, savanyú...

vagy mégis tán, mint boldog aranyú
ragyogó napfény sugára — édes.«